

УДК 94(477)+94(4)

Ярослав Калакура, Михайло Юрій

ШЛЯХ ДО ЄВРОПИ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Розглядаються об'єктивні чинники європейського вибору українського народу, їх історичне, цивілізаційне та ментальне підґрунтя, дається характеристика реакційної політики путінського режиму, спрямованої на дезінтеграцію України та стримування її поступу.

Ключові слова: Україна, євроінтеграція, цивілізація, ментальність, конфлікт, фундаменталізм, агресія Росії.

Українське суспільство і світ чекають, коли все те, що відбувається на Донбасі, завершиться. А кінця йому не видно. Тим більше, лічильник масштабних смертей, поранень і руйнувань вже не можна обнулити, як і не можна викреслити з пам'яті трагедію, сльози і гіркі особисті враження тисяч учасників і свідків учасників гібридної війни, розв'язаної імперською Росією проти України. Портрети з чорними стрічками так і залишаються на полицях старих відглянцованих шаф. “А це, сину, камуфляж твого батька, він у ньому воював”. За що? Яка різниця – дитячі спогади найсильніші й найдовірливіші. Рідні загиблих будуть міряти майбутнє минулим, воно, в свою чергу, визначатиме теперішнє і майбутнє.

Перша смерть перекреслює будь-яке раціо – віднині є тільки “ми” і “вони”. Неважливо, як було все насправді – значення має лише те, що люди про це думають. Україна 23 останні роки прожила без крові. Загибель людей породила картину майбутнього. Головний зміст цієї картини – Свобода, але настільки важкий шлях до неї.

Згадаймо ніч фінального штурму Майдану. В це навіть вірилося з великими труднощами, наскільки епічним було все, що відбувалося. Як у голлівудському блокбастері: ранком вирішальна спроба прориву, потім контратака, вуличні бої, відрізання найбільш боездатних сотень, відхід до останніх барикад, година на капітуляцію, відмова від неї і потім – штурм. Вогонь і дим автомобільних шин, спалені бетеери, рідюочі ряди захисників. Багато хто не вірив, що вони вистоят. А вони протрималися. Інтернет-канали показували картинку на сотні мільйонів доларів кіно зборів – якщо б йшлося про постановочні зйомки. Але це була реальність.

Прямо тоді в он-лайні йшло формування нового українського героїчного народу, модерної української нації. Ті, хто в ту ніч поліг на Майдані, в підсумку займають у свідомості українців таке ж місце, як і хлопці, котрі загинули під Крутами.

Згодом, через добу, була “Небесна сотня”. Втеча В. Януковича. Анексія Криму. Донецьк. Луганськ. АТО. Масова загибель воїнів, добровольців і мирних мешканців. Війна.

Незабаром виповнюється вже рік як Україна прискореним темпом формує свою власну ідентичність – з пантеоном мучеників, героїв і зрадників, з розумінням норми, з межами допустимого і категорією “своїх” і “чужих”. Цього

не було з моменту здобуття незалежності – перемога на “Євробаченні” або спортивні успіхи збірних сьогодні вже стали вторинними. На Майдані народжувався той самий національно-визвольний героїзм, який стає фундаментом для утвердження української нації. Причому героїзм навіть не в етнічному розумінні – “українське” потроху починає ставати політичним і громадянським [4].

Те, що відбувається зараз у відносинах між Україною і Росією – це, звичайно, не просто війна, а глибокий цивілізаційний конфлікт, ціннісний конфлікт минулого і майбутнього, конфлікт радянського і нерадянського, європейського і постімперського.

У ХХ столітті склалася спеціальна наукова дисципліна – цивілізаційна теорія. Вона базується на ідеї про те, що в процесі історичного розвитку на земній кулі формується обмежена кількість особливих, відмінних одна від іншої стратегій людського буття. Кожна з них, домінуючи на певній, досить значній території, виявляється фактором, що визначає весь устрій життя. Це і є локальна цивілізація. Як приклад можна навести західнохристиянську або євроатлантичну, східноєвропейську або православну, ісламську, індійську, латиноамериканську цивілізації. До більш вузьких цивілізацій відносять регіональні, з-поміж яких виділяється й українська.

Відомо, що цивілізації формуються на певній стадії розвитку людства, коли виникають міста, держави, писемність. Реально світова цивілізація – це цілісність локальних цивілізацій, що взаємодіють між собою. Локальні цивілізації взаємодіють між собою, постійно конкурують одна з іншою за вплив на людей, територію і ресурси, але в підсумку вони складають ціле культури людства.

Виникає запитання: яким чином самозберігаються цивілізації? Як їм вдається відтворювати себе, протистояти зовнішньому тиску, відповідати на виклик історії?

Відповідь на це питання підводить нас до часто вживаного в останній час поняття “ментальність”. Як відомо, під ментальністю розуміють стиль або тип мислення, що визначає всі наші дії. Ментальність всмоктується з молоком матері, видається чимось природним і єдино можливим і не рефлексується. Ментальність – це не те, що ми думаємо, зокрема, і з приводу самих себе, а те, що задає характер нашого мислення. “Ми не те, що ми думаємо про себе, – ми те, що ми думаємо” [5].

Ментальність забезпечує стійкість системоутворюючих ознак, які в культурології називаються культурним ядром. Тим самим вона забезпечує збереження самототожності цивілізації та оформляє канал еволюції культури. Кожна конкретна цивілізація виникає в той момент, коли складається стійка ментальність. При цьому суспільство, що переживає цивілізаційний синтез, переходить з аморфного в структурований стан, стає стійким до зовнішніх впливів. Цивілізація, що виникла, розвивається, відповідає на виклики історії. В процесі цього розвитку ментальність може переживати значні структурні зрушення, які дозволяють адаптувати суспільство і культуру до умов, що радикально змінилися. Коли ментальність вичерпує можливості подальшого розвитку і втрачає адаптивність – тобто перестає працювати як ефективний механізм, що забезпечує виживання людини в умовах, які змінилися, – цивілізація згасає. Її населення і територія можуть бути “розібрані” сусідніми цивілізаціями, або стати полем наступного цивілізаційного синтезу.

Може виникнути питання: а що дає ця теорія в практичному плані? Багато, стосовно до теми нашого обговорення – розуміння того, що цивілізації становлять системні цілісності. Сума ознак – культурне ядро – задається якісними характеристиками цілого. Якщо ставити перед собою завдання вибору

характеристик культури (відповідно, і всього того, що витікає з культури – національного характеру, історичної долі), то реальний вибір можливий між стійкими пакетами взаємопов'язаних характеристик. Близька нашому серцю українська працьовитість і душевність – в комплекті з ними йдуть втеча від зовнішнього світу, неповага до закону, величезна енергозатратність, алкоголізм, каложі урини в ліфтах, корупція, хабарі, розбиті дороги, часто-густо повалені плоти тощо. Якщо подивитися, наприклад, на німецьку ментальність, то там діловитість обов'язково поєднується з раціональністю, помірністю, стійким обивательством, формальним стилем людських і навіть родинних відносин, недосяжною і незрозумілою для української людини законслухняністю.

Щоб зрозуміти, що Євросоюз – це союз країн, об'єднаних спільною цивілізаційною специфікою, достатньо звернути увагу на те, що він упродовж кількох десятиліть успішно розвивається як об'єднання католицьких і протестантських країн. А ось православна Греція, яка вступила до ЄС у 1982 р., донині знаходиться на периферії. Болгарія і Румунія, які увійшли в союз, налаштовані, як видно, прийняти всі європейські цінності. Щодо України, то можна сказати наступне – вибір нею європейського вектору розвитку є, по суті, стратегічною трансформацією, що становить цивілізаційний вибір. Якщо розглядати український “проект Європа” тільки як сукупність юридичних, дипломатичних, військово-технічних зусиль, то він приречений на малоефективність. Успіх всього інтеграційного проекту може бути досягнутий тільки за умови вирівнювання ментальних установок українських і західноєвропейських. Причому, оскільки сенс проекту в інтеграції України в Європу, а не навпаки, це вирівнювання не може означати нічого іншого, як корегування неадаптивних установок культурного ядра, притаманних українській ментальності.

Узагалі, в такій постановці питання немає нічого надприродного. Як уже зазначалося, ментальність здатна до суттєвих адаптаційних зрушень. Тільки інерційність мислення заставляє фіксувати у суспільній свідомості нині існуючі ментальні установки як останні.

Історія, наприклад, знає приклади їх успішної трансформації. Достатньо згадати Туреччину, яка здійснила в 20-х роках минулого століття глибокі зміни, пов'язані з діяльністю Кемалю Ататюрка, якому вдалося зруйнувати традицію, що зайшла в глухий кут, і вибудувати національну державу замість Османської імперії, яка століттями протистояла Європі – нову, секулярну Туреччину, орієнтовану на європейські цінності. Успіх цих реформ був би неможливий без корегування ментальних установок. Причому таке корегування не зруйнувало турецьке суспільство, не обернулося втратою ідентичності. Але забезпечило вражаючу динаміку. Сам факт теперішніх переговорів про вступ Туреччини до Євросоюзу свідчить про те, що сучасна Туреччина вже набагато ближче до Європи, ніж до фундаменталістських мусульманських режимів.

З іншого боку, можна навести приклади переналаштування ментальних установок, які відбуваються “природним” шляхом у процесі еволюції. Так, середньовічне європейське суспільство мало багато рис, подібних до української традиції. Однак, пройшовши епохи Реформації і Контрреформації, Просвітництва і великих буржуазних революцій, Європа попросалася зі спадковістю Середньовіччя. При цьому суттєво змінилися ментальні установки. На місце системи привілей традиційного станового суспільства приходять рівність усіх громадян перед законом. Утверджується повага до приватної власності, людської особистості, етика особистісного успіху. Ці та інші зрушення в системі базових установок дозволили створити сучасне динамічне суспільство, забезпечити ті стандарти, прагнення до яких Україна оголошує сьогодні своєю метою. Підкреслимо, що ці структурні зрушення, принісши з собою глибокі

зміни, не зруйнували західноєвропейську цивілізацію, зберегли її самототожність. Однак цей “природний” процес зайняв у Європі кілька століть.

Цих століть у сьогоднішньої України немає. Тому успіх реалізації “європейського проекту” повністю залежить від можливості проведення в теперішній Україні глибоких реформ, продуманого, цілеспрямованого корегування тих цінностей, установок, стереотипів мислення, які блокують перспективи прискореної модернізації українського суспільства.

Подивимось, які “вихідні позиції”, що визначають для України можливості вирішення позначеного нами питання. Сучасна наука має багато аргументів на користь особливої місії України як колиски індоєвропейської культури, звідки цивілізація поширилась на Європу і світ, європейськість українського коріння. Торкаючись питання про те, що спільного між українцями і європейцями, вкажемо насамперед на деякі моменти, які неупереджений науковий аналіз даної проблеми в об’язковому порядку повинен враховувати. Україна–Русь (Києво-Руська і Галицько-Волинська держави) зародилася і утверджувалася як складова Європи. Монголо-татарська навала на певний час загальмувала її цивілізаційний поступ, але не знищила європейські устремління, підтверджені в козацько-гетьманські часи (П. Мазепа, П. Орлик), добу Української революції 1917–1921 рр.

Першочергово населення України століттями включало в себе значну кількість представників європейських народів – болгар, угорців, греків, італійців, німців, поляків. Окремі регіони України шістьсот років входили до складу Речі Посполитої та Австро-Угорщини. На багато міст України (Львів, Київ, Луцьк, Чернігів, Полтава та багато інших) з XIV століття поширюється так зване “магдебурзьке право” – модель міського самоуправління, що склалася у середньовічній Європі. Це задавало корпоративний характер українського суспільства, в межах якого життя людини, умови професійної діяльності, її права і законні інтереси забезпечувалися корпорацією. З XV століття в Україні існував такий класичний інститут феодального європейського міста як цехи, які нічим не відрізнялися від цехів на Заході.

Уся історія України поза Московією і Росією – це історія входження у західноєвропейський суперетнос, нехай навіть через часткову колонізацію і окаатоличення. Досить часто випускається з виду та обставина, що з другої половини XVI століття на території України працювали єзуїти. Орден єзуїтів володів кадрами і засобами, мав у країні свої монастирі та школи. Місцеві жителі, що зверталися в єзуїтські колеґії, безкоштовно отримували чудову європейську освіту і також виховання в душі войовничого католицизму. Крім того, єзуїти видавали книги, влаштовували публічні диспути, виступали з чудовими проповідями, тобто працювали на перспективу [6, с. 538–539].

На заході України політика трансформації культури і самосвідомості в стратегічному плані завершилася успіхом – поширення греко- і римокатолицизму фіксувало європеїзацію ментальності західноукраїнського суспільства. В центрі країни (Правобережна і Лівобережна Україна) подібна корекція не була завершена. Однак вже Богдан Хмельницький, вимушений боротися з польською короною, думав і діяв як польський пан, відстоюючи свої законні права. Щодо таких сутностей, як влада і закон, – а це моменти, що системоутворюють і визначають характеристики цивілізаційної свідомості, – між Б. Хмельницьким і до прикладу – сучасним йому московським боярином пролягла прірва. Пригадаємо хоча б відомий інцидент, що стався між Б. Хмельницьким і В. Бутурліним з приводу присяги під час підписання Переяславської угоди. В цьому відношенні суб’єктивне протистояння українців Польщі (на рівні упереджень, що збереглися до сьогодні) нічого не змінює. Наприклад, “московити” довгий час воювали з ордою, але на архетипічному рівні

повністю перейняли ординську агресивну політичну культуру (що і нині визначає ці самі риси російської політики – війна у Придністров'ї, Грузії, Україні) [6, с. 207–208].

Сьогодні більше четвертої частини населення України – греко- і римокатолики. І як констатація – західна і центральна Україна – це глибоко провінціалізована Європа. Цивілізаційний синтез (тобто формування стійкої культури) відбувся тут у XIV – XVII століттях, коли ці території входили у Європу. Стосовно Росії, то цивілізаційний синтез відбувся у ній в той самий час, що в західних і центральних областях України, але в якісно інших геополітичних умовах, які диктували інші характеристики культури, що призвело до кардинальних відмінностей [5].

Щодо Слобідської України і сучасного Донбасу, то це тема особливої розмови. Стійка слов'янська колонізація у Слобідській Україні відбувалася досить пізно, досвіду життя в межах європейських держав наші співвітчизники не мали, а після Переяславської угоди ця територія піддалася найбільшому зросійщенню. Як приклад, слова Г. Сковороди: “Малоросія мені мати, а Україна – тітка”. З приводу Донбасу, то як відомо – там значний відсоток етнічних росіян. Отже, тут склалася особлива мозаїка факторів, що сформувала свою культурну і психологічну особливість, дещо відмінну від ментальності Західної і Центральної України.

Загалом, виходячи з сьогоденних подій в Україні маємо справу з цивілізаційним протистоянням. Незважаючи на те, що Україна входить у східноєвропейську православну цивілізацію, вона водночас є регіональною цивілізацією, орієнтована, виходячи зі своєї ментальності, на західноєвропейську цивілізацію. Візантійську спадщину часто помилково називають “татарською” або “євразійською”, хоча доля істини тут є. Кордон Європейського і Російського цивілізаційних ареалів проходить умовно на Сході України. Як завжди межа культур працює ніби дзеркало, відбиваючи всі процеси перевернутими. На захід від цього “дзеркала” – в Україні – відбулася руйнація деспотичної візантійської традиції і почалося будівництво нормальної європейської національної демократичної держави. В цьому розумінні Лютнева (але почалося 23 листопада 2013 року) Українська Антикорупційна революція – Революція Гідності – одна з останніх у третій демократичній хвилі, про можливість якої писав у 1989 році Френсіс Фукуяма, що почалася з демократичної революції на Філіппінах у 1987 році – проти режиму Ф. Маркоса. Складовою частиною цієї хвилі стала й Арабська весна 2011 року, і російські протести 2011–2012 років. Чимось Українська революція нагадує початок Великої французької революції і Угорську революцію 1956 року. Зовні це досить комічно. В 1792 році й наступних роках французи не розуміли, як німці, італійці і росіяни можуть боротися за своїх деспотів-монархів, священників, графів і баронів. А ті не розуміли, як можна піднімати руку на богомдану монархію, церкву, вікову аристократію. Так і зараз, коли національно-демократична революція, написавши на знаменах гасла Болотної – парламентська республіка і люстрація – подається як фашистський закат [3].

Значна частина жителів Донбасу не сприймає ідеї Антикорупційної революції, оскільки там сильні моменти утриманства – приєднатися (нехай і другорядними) до імперії В. Путіна і користуватися долею тюменського газу. Це той самий описаний Е. Геллнером варіант “племінного” розуміння свободи, коли свободою вважається не право вибору влади, а право мати як владу винятково одноплемінників.

Щодо Росії, то вона переживає перехід від імперського типу суспільства і держави до інших. Тут роздоріжжя. Можна стати нацією цивілізацією (надетнічною громадянською нацією), як США, Канада, Бразилія тощо. Можна

розділитися на кілька національних держав європейського типу. Перший сценарій і російська держава, і еліти (політична і культурна) провалили. Але бажаючи зберегти федерацію-імперію, вибрали варіант руської великодержавності. Для цього знадобилися анексія Криму і холодна війна з Заходом.

Європейською імперією Росія перестала бути після втрати України. Українська “єврореволюція” позбавила Росію надій на втягування України в утворення імперського типу. Це означає і прощання Росії з Європою. Нинішня політика Росії до смішного копіює її дії в кінці XVIII століття, коли імперія вторглася в Польщу – для захисту прав шляхти від централізації. Вторглася в Швецію – для захисту претензій баронів, невдоволених посиленням влади короля. Пародійно нагадує і привід для Кримської війни 1853–1855 років, коли Росія спочатку запропонувала Західній Європі поділ Османської імперії, а потім почала вимагати у турків передачі покровительства над усіма їх християнськими підданими.

Путінський режим об’єктивно йде до свого фіналу, тому що тримається тільки на вірі у доброго царя. Осідлавши націоналізм, В. Путін ніби пружиною відкинув маятник згасання своєї популярності. Але потім настане невідворотне і ще більш швидке розчарування (як у монархії – після національної ейфорії 1914–1915 років у Росії, як до радянської влади – після культу М. Горбачова в 1985–1988 роках) [3].

Коли говорять, що В. Путін психічно хвора людина і що вся російська політика насичена психопатією, то тут, очевидно, є доля правди. Однак проблема в іншому. Імперська хвороба великодержавності не піддається клінічному аналізу з анамнеза однієї людини. Вона як ракова пухлина вразила весь російський державний і частково суспільний організм і на відміну від побутової шизофренії це державне безумство спирається на певну і достатньо жорстку логіку [1]. Для того, щоб зрозуміти цю логіку, необхідно системно виявити основні параметри незворотного зрушення свідомості в російській суспільній свідомості, які мають такий вигляд:

1. Нинішній режим Росії – це типовий фундаменталістський проект. Ті, хто стверджує, що у В. Путіна немає ніякої ідеології і що його метою є лише отримання грошей в геометричній прогресії, що його політична система становить різновид клептократії, яка відрізняється від моделі В. Януковича лише масштабами, мислять категоріями вчорашнього дня. Готовність В. Путіна і його громадян піти на матеріальні обмеження заради фінальної битви з силами світового зла говорить про те, що ідея самоцінності накопичення перестала бути домінуючою в російському суспільному просторі й в російських ЗМІ. В цьому запереченні ліберальної цінності матеріального добробуту і демократії як ідеального політичного аналога цієї цінності й проявляється перша прикмета російського фундаменталістського проекту.

2. Другою прикметою виступає послідовне “антизахідництво”, яке було фішкою “русской идеи” впродовж майже трьох століть, але яке не було державною ідеологією. Тепер – це ідеологія державна.

3. Як будь-яка “консервативна революція”, її сучасний російський варіант – це ідеалізоване Середньовіччя, причому ця характеристика становить не метафору, а реальні характеристики соціального устрою, ідеологій і технологій режиму. Наприклад, цивілізаційне протистояння Заходу перетворюється в різновид “релігійної війни”, де істинна релігія православ’я вступає у двобій з західними християнами-єретиками. (Релігійні конотації військового й інформаційного протистояння з Україною добре проглядаються на прикладі використання слова “уніати”, що є релігійним аналогом “бандерівцям” як ворогам православ’я і “Руського Міра”.) В цьому проявляється російський

месіанізм і сам В. Путін приєднується до нього у своєму баченні відновлення Імперії. Фундаменталістський характер цього проекту полягає в тому, що він позбавлений будь-яких раціональних складових. Його не можна трактувати як раціональний “захист інтересів”, і тому, за великим рахунком, він має не стільки геополітичний, скільки містичний характер. Сама ідея Імперії як “Третього Риму” також прийшла з середньовічної архаїки. Вона подібна до ідеї “Небесного Града” Бл. Августина, що дає можливість кремлівським ідеологам вбачати її риси в Російській імперії, в СРСР і в Новій “віртуальній Імперії” майбутнього. І в контексті цих візонерських мрій Київ також виступає не стільки як столиця незалежної сусідньої держави, скільки як інкарнація Риму або Єрусалиму, як “мати городів руських”, без повернення якого створення Імперії неможливе. Тому вторгнення росіян треба трактувати не просто як військову операцію, а як хрестовий похід проти невірних. І це наводить на думку, що метою В. Путіна є саме Київ як знаковий і символічний Центр його конструкції.

4. Третьою характеристикою фундаменталістського проекту є міліарна ідеологія як логічне продовження есхатологічної міфології “останньої битви”. Перемога ідеології даного типу в російській суспільній свідомості, його прогресуюча радикалізація свідчать про те, що фундаменталістське зрушення відбулося і за вказаною характерологічною ознакою. Наприклад, О. Дугін коментує вторгнення російських військ в Україну як початок завоювання Росією не тільки простору колишнього СРСР, а всієї Європи і встановлення нової Імперії візантійського зразка. Всі ці прояви мілітарного радикалізму свідчать про перегляд звичних взаємовідносин між війною і політикою. Війна більше не потребує раціонально сформульованої війни, вона перетворюється на самоціль.

5. В. Путін є людиною з відхиленою психікою не більше, ніж багато інших сучасних і минулих диктаторів. (У будь-якому разі керівники типу Кім Чен Ін характеризуються набагато більшою мірою особистої психопатології, ніж російський президент.) В нинішній ситуації він виступає швидше як ретранслятор суспільного запиту і виконавцем проекту, який психопатологічний. Він орієнтується на інстинкт натовпу, який вимагає “прямих дій” і заряджений шовіністичним психозом. Загнати цих фурій назад уже майже неможливо. Для носіїв такого психозу гасло А. Гітлера “Гармати замість масла!” є зрозумілим і прийнятним. Для цих людей марші, хода і переможні відомості з фронтів бойових дій важливіше матеріального статку. Їх не лякає можливість перетворитися за рівнем життя на Північну Корею і навіть перспектива ядерного Апокаліпсису.

6. Зазначене зрушення на війну має характер невідворотності з багатьох напрямів. Світ у цілому, сама Росія, її відносини з Україною і з цим світом уже не можуть повернутися у вихідну точку. По-перше, неможливо експансіоністський проект зупинити і знову повернутися в русло міжнародного права, визнання державного суверенітету, поваги до територіальної цілісності тощо. Тобто, перейти до ліберально-демократичних норм і відмовитися від фундаменталістської ідеології. По-друге, видається неможливим заспокоїти “розбурхане море” масової істерії і психозу всередині країни і сказати, що після загарблення Криму ми повертаємося на вихідні позиції. По-третє, неможливо повернутися до нормальних відносин з Заходом і після того, як провідні західні лідери порівняли В. Путіна з А. Гітлером, налагодити з ними нормальні відносини. На В. Путіні, як адекватному політикові, поставлений великий жирний хрест раз і назавжди. Так само неможливо уявити собі повернення нормальних відносин з Україною, риторики “братерської любові” і “стратегічного партнерства”. Після того, як північний сусід України показав свій звіриний оскал, єдиною формулою відносин України з Росією можуть бути лермонтовські рядки “Прощавай, немига Росія, країна рабів, країна панів”.

7. Всі перераховані свідчення “точки неповернення” і змусять В. Путіна авантюрно “грати на загострення”.

8. Що чекає на Росію на виході з цієї авантюри? Не треба бути інформованим експертом, щоби передбачити відносно швидкий фінал всього цього проекту і особисто В. Путіна. Російська економіка досить слабка, щоби працювати винятково “на війну” і забезпечувати перманентну військову агресію. Але при цьому В. Путін не залишив собі вибору, крім нарощування завойовницької стратегії, кінцево перейшовши Рубікон. Історія свідчить про невідворотну загибель режимів, що ставали на цей шлях.

9. І останнє. Путінська агресія – це початок “кінцевого вирішення” російського питання або, можливо, вирішення й метафізичної загадки під іменем “Росія”. Ця агресія не просто дає відповідь, а закриває саме питання, тому що вона показує, що ніякої загадки в російському феномені немає і ніколи не було. Це Сфінкс без загадки, місце якої займає порожнеча. І єдиним уроком, який Росія змогла піднести людству, є нагадування про негарантованість його існування, про те, що навіть у ХХІ столітті можливе падіння у прірву варварства, яке здатне поставити під питання саме його виживання. Росія як історичний проект виявилася мильною бульбашкою, “невдалою твариною”, еволюційним історичним глухим кутом, вихід із якого можливий лише на шляхах деструкції. Іншими словами, Росія – це “чорна діра” цивілізації, певне метафоричне облаштування тотальної анігіляції [3]. І після засвоєння цього уроку так звана “русская идея” помирає без усякого шансу на відродження.

Отже, драматичні події останніх місяців з усією очевидністю підтверджують, що цивілізаційний вибір України наштовхнувся не лише на шалений спротив п’ятої колони, але й військову потугу путінської Росії. Нова психологічна травма, нанесена Україні, що зумовлена тимчасовою анексією Криму і гострою кризою на Донбасі, не поставила під сумнів траєкторію українського поступу. Досвід історії переконливо доводить, що після кожної травми Україна ставала ще міцнішою і монолітнішою. Немає сумніву, що так буде і на цей раз. Така впевненість підтверджується й тим, що Україна не самотня, з нею прогресивні сили світу, свідченням чого став Марш Миру, що пройшов 21 вересня на всіх континентах земної кулі. У цей складний час, коли збройна війна проти України супроводжується масованою інформаційною кампанією, велика роль у відстоюванні правди належить українській гуманітаристиці, історичній науці, покликаній викривати небезпеку парадигми “русского мира”, спростовувати нав’язувані Росією міфи і закостенілі стереотипи, канонізовані у зловісних тезах про так зване 300-річчя “возз’єднання” України з Росією.

Список використаних джерел

1. *Ворон З.* Россия как “черная дыра” в мировой цивилизации // <http://voronzinua/note/24-3-14-18093>
2. *Геллер Э.* Пришествие национализма. Мифы нации и класса // *Путь: международный философский журнал.* – 1992. – №1. – С. 47;
3. *Иклов Е.* Россия и Украина перед зеркалом своей границы // <http://e-v-ikhlov.livejournal.com/57895.html>
4. *Казарін П.* В Україні народжується друга національна ідентичність // http://news.eizvestia.com/news_politics/full/263-v-ukraine-rozhdaetsya-vtora-ua-nacio
5. *Музыкантский А., Яковенко И.* Украина: интеграция в Европу как цивилизационный проект//http://www.ng.ru/ideas/2005-03-18/10_ukraina.html
6. *Юрій М. Ф.* Соціокультурний світ України. – К.: “Кондор”, 2003.